

skih stanica. »Pionir« se raspačava preko škola. Slušali smo operu preko radija. Planiranja se vrše preko banaka i t. d. S tim nije u skladu pisanje, na koje nailazimo u dnevnoj štampi, na pr. *Davanje pomoći kroz Ujedinjene Narode jedino je pravilno rješenje* (treba: preko Ujedinjenih Naroda). *Pomagati kroz UN oslobodilačke težnje kolonijalnih naroda* (treba: preko UN). *Unapređivali smo proizvodnju kroz zadruge* (treba: preko zadruga).

Prijedlog kroz istiskuje bez potrebe i druge uobičajene konstrukcije, na pr. *Taylor zove kroz stupce Readers Digesta*. Riječ je o reklamama u poznatom časopisu. Dosada smo čitali i pisali u stupcima. Zato bi bolje bilo: *Taylor zove u stupcima*. Drugi izmišljaju novu frazu i kažu, da je *čitao kroz retke*. Navikli smo, da se govori: čitati među recima. *Revolt naših građana, izražen kroz demonstracije, najbolje pokazuje njihovu spremnost da brane svoja prava*. Kako se ide na demonstracije kao na sastanak, to je i u ovoj rečenici trebalo uzeti prijedlog *na*, pa bi ona glasila: *Revolt građana, izražen na demonstracijama, najbolje pokazuje... Borba za učvršćenje principa ravnopravnosti vodi se kroz UN i van te organizacije*. Prijedlog *van* upućuje, da valja reći: *u UN*. Dakle: *Borba se vodi u UN i van te organizacije. Ali rješavanje ovih pitanje ne smije se gledati samo kroz državna dobra, već i kroz zadržne organizacije*. Gledati ne možemo ni kroz državna dobra ni kroz zadržne organizacije. Piscu je na pameti bio izričaj *s gledišta*, pa je onda zalutao u drugi način izražavanja. Pravilno formulirana, ta misao glasila bi ovako: *Ova pitanja ne smiju se rješavati samo s gledišta državnih dobara, već i s gledišta zadržnih organizacija*. Evo na kraju još jedan primjer ove manije: *Stvarnost progovara kroz književnika*. Kako da to zamislimo! Trebalo je reći onako, kako se i dosad govorilo: *Stvarnost progovara na književnikova usta*. I u rečenici *Kroz taj rad oni su se svojom aktivnošću sve više afirmirali* ima pored pravilnoga instrumentala i nepravilnosti. Dobro je: *afirmirali su se aktivnošću* (jer je to sredstvo), ali zašto baš kroz

taj rad? Zašto pisac odstupa od ustaljenoga: u radu se afirmirao, u radu se istakao, u radu je uživao?

Kada bismo ovaj način izražavanja prenijeli u konkretni svijet, govorili bismo ovako: *Sjedio sam kroz sobu. Zamorio sam se kroz kino gledajući loš film*. Tako na sreću još ne govori nitko, jer u konkretnome nas ne ostavlja osjećaj za ono, što valja, osjećaj za jezik. U apstraktnome su mnogi nesigurni i gube tlo pod nogama. Zato nastaju takve jezične neskladnosti.

Pred našim očima razvija se nova jezična pojava: jedan prijedlog istiskuje druge konstrukcije, naročito instrumental. Jezične promjene po sebi nisu štetne, ali kad narušavaju sistem jednoga jezika ne donoseći nikakve nove nijanse u značenju, onda su takve promjene štetne. One zbunjuju, smetaju, iz njih izviru nejasnoće, i zato im se valja uklanjati. Od iznesenih novih značenja prijedloga *kroz* naš jezik nema nikakve koristi, jer se njima nije obogatilo. Sve, što je njima rečeno, može se izraziti i dosadašnjim našim jezičnim sredstvima.

Tko želi govoriti i pisati pravilnim jezikom, neka pripazi, kada mu na jezik ili na pero dođe taj prijedlog. Neka pomisli, da li se može izraziti bez njega. Sigurno će se bez velikog napora sjetiti dobra izričaja i ukloniti se pogrešci. Jezik će mu biti jasniji pa time i ljepši.

Ivo Brabec

O NEPRAVILNOJ UPOTREBI OBJEKTA U AKUZATIVU U PASIVNIM REČENICAMA

Ima jezičnih pogrešaka, o kojima se mnogo i često piše. No slabi pisci na to se malo osvrću, pa i dalje u tome sve češće griješe. Često je to znak slaba interesa za svoj materinski jezik, nebriga za jezična pitanja uopće kao za nešto, što nije važno: »Ta ionako se razumijemo!« Ali ima nekih jezičnih zakona, kojih se moramo držati, jer tako zahtijeva duh jezika, pa ne smijemo popuštati pogreškama onih ljudi, koji ne znaju svojega ni narodnoga ni književnog

jezika, a često su pod ujecajem kojeg stranog jezika.

Takvo je jedno pravilo, koje kaže, da uz povratne glagole u službi pasiva ne dolazi objekt u akuzativu, nego se objekt aktivne rečenice (koji stoji u akuzativu) pretvara u subjekt pasivne rečenice (te stoji u nominativu). To je opće poznato pravilo. Pa iako nema valjda našeg jezičnog časopisa, u kojem se ne bi i po više puta govorilo o tom pitanju, ipak se vrlo često susrećemo s krivo upotrebjenom pasivnom konstrukcijom, na pr. »Balzaca se mnogo čita. *Nje*ga se kritizira. *Njih* se spominjalo.« Mnogi u tome griješe, a dogodilo se čak i to, da je korektor piščevu ispravnu pasivnu konstrukciju pokvario, t. j. ispravio na gore. U našem časopisu morao je god. 1952. jedan čitalac (sveučilišni profesor) čak postaviti pitanje uredništvu Jezika, da li još i danas vrijedi pravilo, da se objekt aktivne rečenice u pasivnoj rečenici pretvara u subjekt u nominativu, jer su mu njegovu dobru pasivnu rečenicu pogrešno ispravili. »Nisam zaboravio,« veli taj naš čitalac, »da je protiv takvih konstrukcija pred mnogo godina pisao Mirko Divković u »Nastavnom vjesniku« (knj. XXII., 1913). Zar su one od onda možda postale bolje? Gotovo bih mislio, da jesu, jer ih susrećemo u izobilju.« Zaista je ugledni čitalac imao pravo: s takvim se pogreškama susrećemo i u govoru i u pismu na svakom koraku, pa čak i tamo, gdje bismo ih najmanje mogli i smjeli očekivati.

Možemo na njih naići u velikom broju u dnevnoj štampi: »...uopće se nisu doticali problemi umjetničke naravi... u vezi s kojima se najčešće napada kazališnu upravu i pojedine umjetnike (Narodni list, 21. VI. 1955.). Iako je prvi dio rečenice dobro napisan (mnogi bi i tu pogriješili pa napisali: »Uopće se nije doticalo probleme umjetničke naravi«, što je — razumije se — posve krivo), u drugom dijelu rečenice nije dobro upotrebljen objekt: mjesto da se pretvorio akuzativ objekta u pasivnoj rečenici u nominativ subjekta, ostao je nepromijenjen u akuzativu. Drugi bi dio rečenice mo-

rao glasiti: ...»U vezi s kojima se češće napada kazališna uprava...« ili — budući da je tu još jedna riječ u pluralu — ovako: »U vezi s kojima se napadaju kazališna uprava i pojedini umjetnici.« Sličnih primjera mogli bismo nabrojiti veoma mnogo: »Moglo ih se vidjeti...« »Mlade pisce moralo bi se proučiti...« mjesto: Mogli su se vidjeti... Mladi pisci morali bi se proučiti.

Na kraju školske godine jedan je naš učenik u osmoljetki dobio ovakvu pohvalu, koja je unesena i u đачku knjižicu: »Pohvaljuje se pohvalom nastavnčkog vijeća *Janka Jankovića*, učenika — radi marljivog učenja i uzornog vladanja«, dok sam u drugoj đачkoj knjižici u istoj školi našao bolju stilizaciju: »Pohvala — kojom Nastavničko vijeće ove škole pohvaljuje učenicu Anicu Anić radi marljivog učenja.« (U oba slučaja umjesto prijedloga *radi* treba upotrebiti prijedlog *zbog*.) I u jednoj jezičnoj raspravi čitamo, »da se *priliku* mora iskoristiti«, mjesto: »da se prilika mora iskoristiti«, pa zatim: »da se *nauku* treba upoznati« mjesto: da se nauka treba upoznati i t. d.

Čak sam i u »Izveštaju o radu Jugoslavenske akademije za 1954. godinu« našao ovu rečenicu: »Osim rada... u okolici Zadra, *sabiralo se podatke* i vršena su snimanja za neke radnje Radova«, a u izdanju Srpske akademije nauka piše jedan učenjak: »...trebat će potražiti historijske potvrde za današnje oblike, da bi *ih* se moglo izvjesno tumačiti.«

Kako su te pogreške uvelike proširene, mislim, da ne će biti suvišno kazati ponovno o njima nekoliko riječi.

Poznato je, da naš jezik ne voli pasivnih konstrukcija. Zato ćemo često pasivnu rečenicu vrlo lako pretvoriti u aktivnu, bez štete za njezin smisao. Razumije se, da ne bi bilo dobro posve se kloniti pasiva (još bi bilo lošije, kada bi redaktor počeo u piščevu tekstu pretvarati sve pasivne rečenice u aktivne), jer pasivna konstrukcija katkada služi piscu za stilska nijansiranja. Pasivna rečenica pretvorena u aktivnu, iako je po smislu ista,

stilski ipak nije možda uvijek jednako obojena.

Pasivno (ili trpno) stanje možemo iskazati i povratnim glagolima. »Kod nas se mnogo pije rakija. Kad se k tome naglasi i njezina šteta, moramo...« U takvim dakle rečenicama treba da pazimo na to, da upotrebljavamo subjekt u nominativu, a ne objekt u akuzativu, kako se to često pogrešno čini, analogno aktivnoj rečenici. Pjevaju *pjesmu* — to je aktivna rečenica. *Pjesma se pjeva* — to je rečenica s povratnim glagolom u pasivnoj službi.

Profesor Tomo Maretić u svom »Jezičnom savjetniku« na str. 130. osuđuje takvu lošu konstrukciju nazivajući je »dubrovačkim provincijalizmom«, pa veli: »Koliko ja znam, ta se konstrukcija ne nalazi nigdje u narodu osim u Dubrovniku, niti se nalazila, pače meni se sve čini, da se ona ne nalazi ni u starih dubrovačkih pisaca... Što je ta dubrovačka osobina hrv. piscima tako omiljela, to držim zacijelo, da je utjecaj njemačkog jezika (iako ona u Dubrovniku nije i ne može biti germanizam).« Te konstrukcije, dodaje zatim Maretić, ne poznaju drugi slavenski jezici osim poljskoga, kako je to opazio već Daničić u svojoj Sintaksi. Maretić zatim spominje, kako hrvatski pisci nisu prije 30—40 godina (*Jezični savjetnik* izdan je 1924.) tako pisali, a »danas je tako uzela mah, da su njome poplavljeni gotovo sve hrv. knjige i novine«, pa ističe, kako je »Srbi dosad još nijesu prihvatili«. Istu tužbu možemo naći i 30 godina poslije Maretićeva »Jezičnog savjetnika« — u Predićevoj knjižici »Pisci kvare jezik« (da spomenemo najnoviju knjižicu s jezičnim savjetima), gdje pisac veli: »Iz zapadnih krajeva došla nam je, svakako iz talijanskog, pogrešna konstrukcija kao: njih se moglo tako videti«, pa predlaže, da pisci, koji tako pišu, pročitaju str. 105. u Gramatici hrvatskog ili srpskog jezika od I. Brabeca, M. Hraste i S. Živkovića.

Vidimo dakle, kako naše gramatike, jezični savjetnici i časopisi osuđuju lošu pasivnu konstrukciju s objektom u akuzativu. Kako da ne upadnemo u tu čestu pogrešku?

Ako hoćemo misao izreći pasivnom konstrukcijom, onda treba paziti, da subjekt uvijek bude u nominativu. Mjesto: »Njih se moglo samo tako vidjeti« možemo lijepo reći: »Oni su se mogli samo tako vidjeti.« Mjesto rečenice »Pohvaljuje se Janka Jankovića« treba reći: »Pohvaljuje se Janko Janković« i sl.

Kad je subjekt neodređen, onda mjesto njega možemo uzeti riječ »čovjek«. Mjesto: »Ovdje se ne može ostati« (Man kann hier nicht bleiben) — možemo reći i: »Ovdje čovjek ne može ostati.« »To se osobito uzima onda, kada uz subjekt čovjek stoji pored infinitiva kakova imenica ili pridjev, na pr. Samo tako može čovjek postati mudrac. U tom poslu čovjek mora biti oprezan« (Maretić). Isto možemo izraziti i aktivnim glagolom u prvom ili trećem licu plurala, a katkada bit će zgodno, da glagol upotrebimo u drugom licu singulara, na pr. Samo tako ćemo uspjeti. Samo tako će uspjeti. Samo tako ćeš postati mudrac i sl. (Sve prema »Jezičnom savjetniku«, str. 130.)

Katkada će biti pomalo nejasno, ako akuzativ objekta u pasivnoj rečenici stavimo u nominativ subjekta. Tako na pr. ne bi bilo posve jasno, kada bismo pogrešnu rečenicu »Kada se djecu pere...« (Wenn man die Kinder wäscht) ispravili u rečenicu: »Kada se djeca peru«, jer u tom slučaju ne bismo znali, govori li se o djeci, koju drugi peru, ili o djeci, koja se sama peru. U jednoj sportskoj knjizi pročitao sam među »Pitanjima i odgovorima« i ovo pitanje: »Kada se i na koji način vratara smije gurati?« Ako bismo tu rečenicu ovako ispravili: »Kada se i na koji način vratar smije gurati?« i opet ne bi bilo jasno, je li riječ o guranju samog vratara ili o tome, da li drugi smiju njega gurati. U takvim i sličnim slučajevima radije ćemo se kloniti pasivne konstrukcije i misao izraziti aktivnom rečenicom upotrebljavajući glagol u prvom i trećem licu plurala ili drugom licu singulara, pa će spomenuta rečenica ovako glaziti: »Kada djecu peremo...«, a druga: »Kada i na koji način vratara smijemo gurati« ili: »Kada djecu *peresh*...« Na taj će

nam način rečenice postati posve jasne. Ja mislim, da je katkada ta bojazan od nejasnoće razlog, što naši i bolji pisci upotrebljavaju akuzativ objekta u pasivnoj rečenici. Akuzativ im je nekako određeniji i jasniji. No u takvim bismo slučajevima trebali pasivnu rečenicu pretvoriti u aktivnu, pa bi se onda izbjegla nejasnoća. U tome mnogo griješe naročito hrvatski pisci. Ima ih, koji predlažu, da bi se takva konstrukcija mogla i dopustiti u književnom jeziku zbog njezine velike rasprostranjenosti. No dok osjećamo, da je to strana (njemačka, talijanska) konstrukcija, koja nije nikla s našim jezikom, nego je u nj unesena u novije vrijeme, pa dok nas gramatike uče, da to ne valja, ne smijemo je trpjeti u pravilnom književnom jeziku, jer je ne nalazimo ni u narodnom govoru. Bez nje možemo biti, samo treba znati, kako da je zamijemo dobrim izričajem.

Maretić se u spomenutom Savjetniku čudi, kakvih je sve nakaradnih rečenica čitao. I danas ih još možemo naći, koje bi se mogle takmičiti i s najgorim Maretićevim primjerima. Iz jedne naše znanstvene ustanove poslan je dopis i u njemu ove rečenice: »Muzeju sam knjigu vratio, da je se vrati naslovu. Iznenađuje zahtjev povratka knjige bez da se navadaju objektivni razlozi. Knjiga C-a kako *ju se je* dobilo tako *ju se je* vratilo time, da se je *popravilo hrbat* jednog volumena...«

Na kraju htio bih reći još nešto, na što me je potakla pogrešna pasivna konstrukcija, o kojoj govorimo. U našim novinama (bar onim pokrajinskim) ne samo da se mnoge ne pazi na jezik (opet smo mogli čitati nedavno o »modus vivendiju« i u zagrebačkom »Narodnom listu« i t. d.), nego se dešava i to, da neki urednici ili korektori »ispravljaju« primljene članke napisane gramatički i pravopisno ispravno, a ispravljaju ih onako, kako oni misle, da je pravilno. A šta oni drže za jezično ispravno, a šta za neispravno, možemo se uvjeriti, ako kažem, da komparativ *vredniji* ispravljaju u — *vrijedniji*, *pogotovu* u — *pogotovo*, *to više* u — *tim više* i t. d., a redovno u pasivnim rečenicama pravilan subjekt u nominativu ispravljaju u akuzativ. Zato nisu zadovoljni, »kada se ističe potreba pravilnog pisanja«, oni bi htjeli, »da se ističe potrebu«, ne priznaju, »da se mnogo čitaju domaći pisci«, oni bi htjeli, »da se mnogo čita domaće pisce« i t. d., i t. d.

Mislim stoga, da bi i novinari i svi oni, koji se bave pisanjem i ispravljanjem tuđih članaka, morali čitati dobre pisce, zagledavati u gramatike i pravopise materinskoga jezika, oslušivati dobar narodni jezik, ukratko nastojati i težiti za tim, da pišu pravilno, jasno i lijepo.

Zlatko Uince

GODIŠNJA SKUPŠTINA HRVATSKOGA FILOLOŠKOG DRUŠTVA

U nedjelju 29. siječnja 1956. održana je glavna godišnja skupština Hrvatskoga filološkog društva u Zagrebu. Upravni je odbor podnio izvještaj o radu Društva u godini 1955., iz kojega se vidjelo, da je Društvo znatno razvilo rad u pojedinim sekcijama i u javnoj djelatnosti. Pripreme za izdavanje lingvističko-literarnog časopisa već su pri kraju, te će se prvi broj dati u štampu u početku mjeseca ožujka. Nažalost drugovi filolozi u Splitu, Dubrovniku, Zadru i nekim većim mjestima Hrvatske još nisu osnovali podružnice Hrvatskog filološkog društva.

Pošto je upravnom odboru podijeljena razrešnica, izabran je novi odbor. Za predsjednika je izabran dr. Josip Torbarina, sveučilišni profesor, za tajnika I. dr. Zdenko Škreb, sveučilišni profesor, a za tajnika II. dr. Aleksandar Flaker, sveučilišni asistent.

JEZIK, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika. — Izdaje Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu. — Uređuje uređivački odbor: Josip Hamm, Mate Hraste, Ljudevit Jonke. — Glavni i odgovorni urednik: Ljudevit Jonke. — Časopis izlazi svaka dva mjeseca.